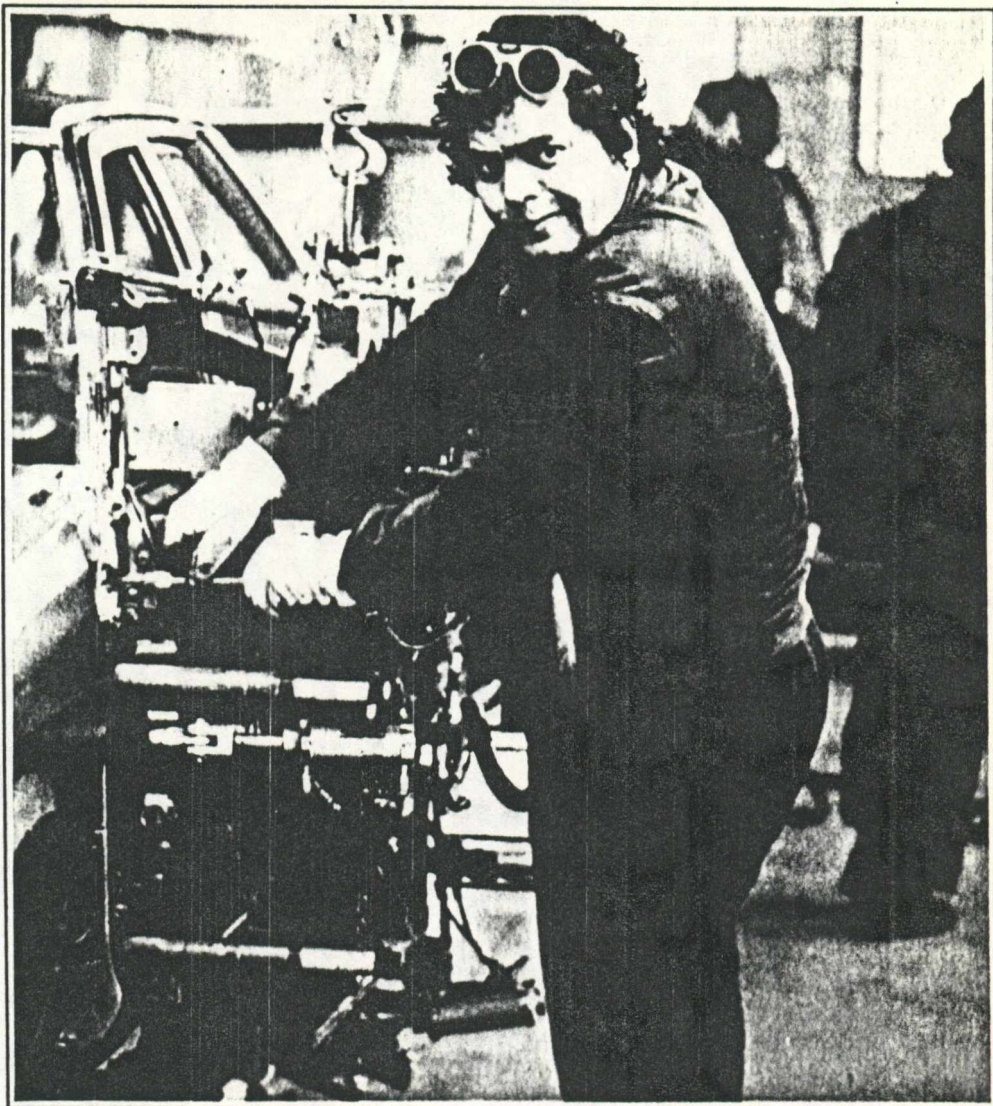

ΕΔΩ ΚΑΙ ΑΛΛΟΥ

ΜΕΤΑ τον καθηγητή (και τέως υπουργό) κ. Κώστα Σημίτη παρουσιάζουμε σήμερα σε άρθρο του γραμμένο για τον «Οικονομικό» τα κύρια σημεία των θέσεων που ανέπτυξε ο γνωστός οικονομολόγος κ. Νίκος Γκαργκάνας σε δημόσια συζήτηση που οργανώθηκε στην Πάντειο στις 21 Απριλίου. Θέμα της συζήτησης ήταν οι σταθεροποιητικές πολιτικές που εφαρμόστηκαν στην Ελλάδα και άλλες χώρες. Ο κ. Γκαργκάνας αναφέρεται στην περίπτωση της Ιταλίας.

*Επιτεύχθηκε σημαντική
αύξηση των αναπτυξιακών
ρυθμών, δραστική μείωση του
πληθωρισμού και της ανεργίας
αλλά παραμένει άλυτο το
πρόβλημα των τεραστίων
ελλειμμάτων του δημοσίου και
της διόγκωσης του δημόσιου
χρέους*

**Αλυσίδα παραγωγής της FIAT: Η
ιταλική αυτοκινητοβιομηχανία
ξεπέρασε την κρίση της
δεκαετίας του '70**

Η πολιτική σταθεροποίησης στην Ιταλία

Του ΝΙΚΟΥ ΓΚΑΡΓΚΑΝΑ

ΣΤΗΝ Ιταλία, η μεσοπρόθεσμη στρατηγική για την προσαρμογή και τη σταθεροποίηση της οικονομίας άρχισε να εφαρμόζεται από τις αρχές της δεκαετίας του 1980. Την περίοδο εκείνη, η Ιταλία όπως και οι περισσότερες άλλες βιομηχανικές χώρες, αντιμετώπιζε οικονομική ύφεση και υψηλή ανεργία, που συνδυάστηκε με έξαρση του πληθωρισμού και υπέρμετρη αύξηση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων και του δημόσιου χρέους. Κεντρική επιδίωξη της οικονομικής πολιτικής ήταν η μείωση του πληθωρισμού και ο περιορισμός των ελλειμμάτων του δημόσιου τομέα, ώστε να εξασφαλισθούν κατάλληλες συνθήκες για να επανέλθει η οικονομία σε υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης, χωρίς πληθωρισμό, και να εξασφαλισθεί μονιμότερη κάμψη της ανεργίας σε ανεκτά επίπεδα.

Γενικά, οι οικονομικές επιδόσεις που επέτυχε η Ιταλία στα τελευταία πέντε ή έξι χρόνια είναι από πολλές απόψεις ικανοποιητικές. Η οικονομία ξανάρχισε από το 1983 την ανοδική της πορεία. Παράλληλα, αυξήθηκε το επίπεδο των επενδύσεων και της απασχόλησης και ο πληθωρισμός περιορίστηκε σημαντικά. Το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν αυξήθηκε την περίοδο 1983-1987, με ετήσιους ρυθμούς 2,5-2,8% αισθητά υψηλότερους από τον

αντίστοιχο μέσο ετήσιο ρυθμό στις άλλες χώρες-μέλη της ΕΟΚ. Η αποκλιμάκωση του πληθωρισμού άρχισε το 1981 και συνεχίστηκε σταθερά μέχρι το 1987. Αποτέλεσμα της εξέλιξης αυτής ήταν να περιορισθεί η αύξηση του δείκτη τιμών καταναλωτή στο 5% περίπου στο τέλος του 1987 από 21% που ήταν το 1980. Η μείωση όμως αυτή του πληθωρισμού δεν ήταν αρκετή για να εξαλείψει τη διαφορά στον πληθωρισμό ανάμεσα στην Ιταλία και τους κυριώτερους εμπορικούς της εταίρους. Σε ετήσια βάση, ο ρυθμός πληθωρισμού είναι σήμερα κατά δύο περίπου ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερος από τον αντίστοιχο μέσο ρυθμό στις χώρες της ΕΟΚ.

Παρά την πρόοδο όμως που σημειώθηκε ορισμένες οικονομικές ανισορροπίες εξακολουθούν να υπάρχουν και να είναι σοβαρές. Πρώτο, η ανάκαμψη της οικονομίας και η αύξηση των επενδύσεων οδήγησε πράγματι σε σταθερή αύξηση του επιπέδου της απασχόλησης, η αύξηση όμως αυτή δεν ήταν αρκετή για να αποτρέψει την αύξηση της ανεργίας, που έφθασε το 1987 το 11% του εργατικού δυναμικού. Πρέπει να σημειωθεί ότι η ανεργία στην Ιταλία έχει εντελώς διαφορετικές διαστάσεις ανάμεσα στις διάφορες περιοχές της και τις ηλικίες

ατόμων. Το ποσοστό των ανέργων ανδρών ηλικίας άνω των 30 χρόνων στη Βόρεια και Κεντρική Ιταλία ήταν μόλις 1,7% του εργατικού δυναμικού το 1986, ενώ στο Mezzogiorno το ποσοστό ανεργίας ατόμων κάτω των 30 χρόνων έφθασε το 36%. Δεύτερο, η συνεχιζόμενη αύξηση του κόστους και των τιμών στην Ιταλία με ρυθμό ταχύτερο από τους αντίστοιχους ρυθμούς αύξησης στους εμπορικούς της εταίρους, ιδιαίτερα στις χώρες που μετέχουν στο Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα, δημιουργεί σοβαρά προβλήματα για την ανταγωνιστική ικανότητα της οικονομίας της ιδιαίτερα σε περίοδο που έχει χειροτερεύσει το ισοζύγιο πληρωμών, που αποτελεί σοβαρό περιοριστικό παράγοντα στην επιτάχυνση της οικονομικής ανάκαμψης και την μείωση της ανεργίας. Το μεγαλύτερο όμως πρόβλημα παραμένει η διατήρηση των ελλειμμάτων του δημοσίου τομέα σε υψηλά επίπεδα και η διόγκωση του δημόσιου χρέους.

Οι καθαρές δανειακές ανάγκες της Κεντρικής Διοίκησης αυξήθηκαν προοδευτικά στη δεκαετία του 1970 και έφθασαν το 1981 το 12% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος. Αν προστεθούν τα ελλείμματα των δημόσιων επιχειρήσεων και άλλων

>>>

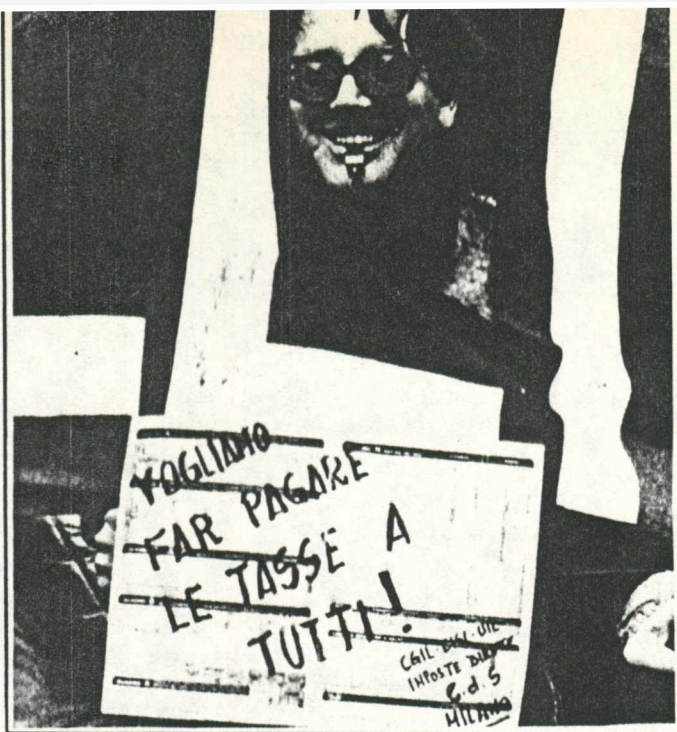
>>>

νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, οι συνολικές δανειακές ανάγκες του δημόσιου τομέα ήταν ακόμα πιο μεγάλες (κατά 1-2 ποσοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ). Παρά την πολιτική που εγκαινιάστηκε στις αρχές τη δεκαετίας του 1980 για τη βαθμιαία μείωση των δανειακών αναγκών του δημόσιου τομέα, τα ελλείμματα της Κεντρικής Διοίκησης διευρύνθηκαν στην πενταετία 1981-1985 και έφθασαν στο 14% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος το 1985. Οι δανειακές ανάγκες του δημόσιου τομέα μειώθηκαν το 1986 κατά 1 1/2 ποσοστιαίες μονάδες του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος. Στη μείωση αυτή συνέβαλε κυρίως η πτώση της τιμής του πετρελαίου στη διεθνή αγορά, που αντισταθμίστηκε με αύξηση της φορολογίας καυσίμων. Η πρόοδος που σημειώθηκε το 1986 δεν συνεχίστηκε όμως το 1987 και το δημοσιονομικό έλλειμμα διαμορφώθηκε περίπου στο επίπεδο του 1986 (12-12,5% του ΑΕΠ).

Η διεύρυνση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων είχε ως αποτέλεσμα τη διόγκωση του δημόσιου χρέους που αντιστοιχεί σήμερα στο 94% περίπου του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος. Παράλληλα, οδήγησε σε ταχεία αύξηση της δαπάνης για την εξυπηρέτηση του δημόσιου χρέους που σήμερα ξεπερνάει το 10% του ΑΕΠ και αντιπροσωπεύει περίπου το ένα πέμπτο των δαπανών του τακτικού προϋπολογισμού, επιβαρύνοντας έτσι σημαντικά τις επόμενες δημοσιονομικές χρήσεις.

Εκτός από τη διόγκωση του δημόσιου χρέους στην αύξηση της δαπάνης για την εξυπηρέτησή του συνέβαλε επίσης η βαθμιαία αύξηση των πραγματικών επιτοκίων που έγιναν θετικά από το 1981 και μετά. Η σθενή διεύρυνση των ελλειμμάτων του δημόσιου τομέα, που απορροφών το μεγαλύτερο μέρος των διαθέσιμων εγχώριων αποταμιευτικών πόρων, δημιούργησαν σοβαρές δυσχέρειες στην Ιταλική οικονομία. Η ανάγκη χρηματοδότησης των δημοσίων ελλειμμάτων επηρέασε αρνητικά τις νομισματικές εξελίξεις και τον πληθωρισμό και περιόρισε το ποσοστό των διαθέσιμων πιστωτικών πόρων για τη χρηματοδότηση του ιδιωτικού τομέα. Πώς όμως με όλες αυτές τις αρνητικές επιδράσεις που άσκησε και εξακολουθεί να ασκεί στην οικονομία ο δημόσιος τομέας κατάφερε η Ιταλία να επιτύχει συνεχή πρόοδο στη μείωση του πληθωρισμού σε όλη την περίοδο μεταξύ 1981 και 1987;

Η ΥΠΟΧΩΡΗΣΗ του πληθωρισμού βέβαια κατά ένα μέρος πρέπει να αποδοθεί στις επιδράσεις της αντιπληθωριστικής εισοδηματικής πολιτικής που απέβλεπε στη μείωση των πιέσεων στην πληρεία των κόστους εργασίας. Τον κύριο όμως ρόλο στην ενίσχυση της διαδικασίας αποκλιμάκωσης του πληθωρισμού έπαιξε η περιοριστική (nonaccommodating) νομισματική και συναλλαγματική πολιτική, που ασκήθηκε στη δεκαετία του 1980, μετά την ένταξη της Ιταλίας στο Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα. Η επιβράδυνση στο ρυθμό αύξησης του κόστους εργασίας, ιδίως από το 1984 και μετά, οφείλεται σε σημαντικό βαθμό στην τροποποίηση των κανόνων του συστήματος της αυτόματης τιμариθμικής αναπροσαρμογής των μισθών («scala mobile»). Το μκύριο όμως βάρος της οικονομικής προσαρμογής έφερε η νομισματική και πιστωτική πολιτική. Ο έλεγχος της πιστωτικής επέκτασης και του ρυθμού αύξησης της προσφοράς χρήματος έγινε σε κάποιο βαθμό με επιβολή άμεσων πιστωτικών ελέγχων, τουλάχιστον στα πρώτα χρόνια της περιόδου. Σημαντικότερο όμως ρόλο έπαιξε η πολιτική επιτοκίων και η συναλλαγματική πολιτική. Ιδιαίτερα η εφαρμογή ευέλικτης πολιτικής επιτοκίων είχε σαν αποτέλεσμα τη βαθμιαία αύξηση των πραγματικών επιτοκίων, που έγιναν

Διαδήλωση στο Μιλάνο κατά της φοροδιαφυγής: Το φορολογικό νομοσχέδιο αποτελεί ένα από τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει η ιταλική κυβέρνηση

θετικά και ανταγωνιστικά σε σύγκριση με τα αντίστοιχα επιτόκια του εξωτερικού, από το 1981 και μετά.

Παράλληλα, η ανελαστική συναλλαγματική πολιτική που ασκήθηκε δεν επέτρεπε την αύξηση του κόστους και των τιμών στην Ιταλία με ρυθμό ταχύτερο από τους ρυθμούς αύξησης των εμπορικών της εταιριών, να αντισταθμιστεί πλήρως από ανάλογη διολίσθηση της λιρέτας σε σχέση με τα ξένα νομίσματα. Αποτέλεσμα της «σκληρής» αυτής νομισματικής και συναλλαγματικής πολιτικής ήταν να ενισχύσει την πίεση του ανταγωνισμού και να συμβάλει στην ορθολογικότερη οργάνωση και τον εκσυγχρονισμό του βιομηχανικού τομέα, με απολύσεις πλεονάζοντος εργατικού δυναμικού και μείωση του κόστους λειτουργίας των επιχειρήσεων. Είναι χαρακτηριστικό ότι στην τετραετία 1981-1984, οι απασχολούμενοι στο βιομηχανικό τομέα μειώθηκαν κατά 9%, ενώ η παραγωγικότητα αυξήθηκε κατά 6,5% το 1984.

Από όσα αναφέρθηκαν πιο πάνω διαπιστώνεται ότι, με δεδομένη τη συνεχή διεύρυνση των ελλειμμάτων του δημόσιου τομέα, το κύριο βάρος της σταθεροποιητικής πολιτικής έπεσε τελικά στη νομισματική πολιτική. Οι εξελίξεις αυτές αντανακλούν σε σημαντικό βαθμό, τους περιορισμούς που υπάρχουν στην επιλογή του συνδυασμού των μέσων πολιτικής στην Ιταλία και δείχνουν τα στενά περιθώρια χειρισμών της οικονομικής πολιτικής στα επόμενα χρόνια. Εσωτερικοί και εξωτερικοί παράγοντες υπαγορεύουν τη διατήρηση των πραγματικών επιτοκίων σε υψηλά επίπεδα. Στο εσωτερικό μέτωπο, οι αρχές θέλουν να ενισχύσουν την ιδιωτική αποταμίευση και να απελευθερώσουν επαρκείς αποταμιευτικούς πόρους για τη μη νομισματική χρηματοδότηση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων. Σχετικά με τους εξωτερικούς παράγοντες, όσο υπάρχουν διαφορές στους ρυθμούς του πληθωρισμού ανάμεσα στην Ιταλία και στους εμπορικούς της εταίρους, ιδιαίτερα μέσα στο Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα, οι αρχές είναι υποχρεωμένες να διατηρήσουν τα πραγματικά επιτόκια σε επίπεδο ανώτερο από εκείνο των αντίστοιχων επιτοκίων που ισχύουν στις χρηματογορές του εξωτερικού για να διατηρήσουν τη σχετική σταθερότητα της λιρέτας, ιδιαίτερα σε περίοδο που το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών είναι ελλειμματικό.

ΑΠΟ ΤΗΝ ανάλυση αυτή προκύπτει ότι κάτω από τις σημερινές συνθήκες, η άσκηση της οικονομικής πολιτικής στην Ιταλία πρέπει να κινηθεί ανάμεσα σε δύο κατεβήσεις, η κάθε μια από τις οποίες εγκυμονεί κινδύνους: αν συνεχισθεί η εφαρ-

μογή αυστηρά περιοριστικής νομισματικής πολιτικής, ενώ παράλληλα η δημοσιονομική πολιτική εξακολουθεί να είναι επεκτατική με τη συνεχή διεύρυνση των ελλειμμάτων του δημόσιου τομέα, το αποτέλεσμα θα είναι να περιορισθεί η προσφορά πόρων στον παραγωγικό τομέα της οικονομίας. Ιδιαίτερα η παραπέρα αύξηση των πραγματικών επιτοκίων μπορεί να έχει σοβαρές αρνητικές επιπτώσεις στην οικονομική θέση των επιχειρήσεων, στην οικονομική δραστηριότητα και στις επενδύσεις. Αύξηση των επιτοκίων έχει επίσης αποσταθεροποιητικές επιδράσεις στο δημόσιο χρέος: όταν το πραγματικό επιτόκιο είναι υψηλότερο από τον ρυθμό αύξησης του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, διογκώνονται οι δημόσιες δαπάνες για τόκους, με αποτέλεσμα να γίνεται αυτοδιευρυνόμενο το δημοσιονομικό έλλειμμα και να αυξάνεται σταθερά το δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ.

Από την άλλη μεριά, αν αποφασισθεί χαλάρωση της νομισματικής πολιτικής, με υψηλή πιστωτική επέκταση για τη χρηματοδότηση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων, η αύξηση της ρευστότητας ενέχει σοβαρούς κινδύνους και θα οδηγήσει κάποια στιγμή σε έξαρση του πληθωρισμού ή σε διεύρυνση του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών.

Οι διαπιστώσεις αυτές οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η **μόνη αποτελεσματική οικονομική στρατηγική** που χρειάζεται η Ιταλία για να βγει από αυτό το δίλημμα οικονομικής πολιτικής είναι η **μείωση των ελλειμμάτων και των δανειακών αναγκών του δημόσιου τομέα**. Η Ιταλική κυβέρνηση από το 1985 και μετά καθόρισε μεσοπρόθεσμους στόχους με προκαθορισμένο χρονοδιάγραμμα για τη βαθμιαία μείωση του ελλείμματος του δημόσιου τομέα. Ο κυριότερος στόχος ήταν να αποκατασταθεί ισορροπία στον τακτικό προϋπολογισμό, με μείωση του ρυθμού αύξησης των δαπανών και διεύρυνση της φορολογικής βάσης. Όμως ο έλεγχος των δημοσίων δαπανών και των ελλειμμάτων αποδείχθηκε δύσκολος στην εφαρμογή του, κυρίως για πολιτικούς λόγους. Στην Ιταλία ορισμένοι σχολιαστές υποστηρίζουν ότι, επειδή η Κεντρική Τράπεζα κατάφερε να μειώσει τον πληθωρισμό εφαρμόζοντας υπερβολικά αυστηρή νομισματική πολιτική, η Κυβέρνηση αδιαφορεί για τη σωρευση του δημόσιου χρέους. Υποστηρίζουν επίσης πως μόνο όταν το πρόβλημα του δημόσιου χρέους πάρει διαστάσεις σοβαρής κρίσης θα παρακινηθεί ίσως η Κυβέρνηση να εφαρμόσει με αυστηρότητα τα αναγκαία μέτρα για τη μείωση του ελλείμματος του δημόσιου τομέα.